

تحلیل روابط فضایی مادرشهر مشهد با شهر ملک آباد

کتایون علیزاده *

علی نوری کرمانی **

زینب اشرف ***

چکیده :

سنجش رابطه میان دو سکونتگاه از عمده ترین راههای حفظ تناسب جریانها و برقراری ساختاری متعادل در فضای منطقه ای است. شهر ملک آباد در فاصله ی ۳۵ کیلومتری از مادر شهر مشهد واقع شده است . در این تحقیق ، روابط فضایی مادر شهر مشهد با شهر ملک آباد تحلیل شده است . هدف کلی از انجام این تحقیق ، کمک به مسولان ذیربط در جهت برقراری رابطه ای متعادل و هدفمند میان مادرشهر مشهد و شهر ملک آباد می باشد . این تحقیق به روش توصیفی تحلیلی انجام گرفته و به کمک مطالعات کتابخانه ای و میدانی اطلاعات مورد نیاز گردآوری شده است . جهت انجام تحلیل های آماری از نرم افزار SPSS نسخه ی ۱۸ استفاده گردید. در این تحقیق جمع آوری اطلاعات از طریق نمونه گیری به طور اتفاقی صورت گرفته است . جهت تعیین حجم نمونه ، با توجه به اینکه تحقیق حاضر از نوع توصیفی تحلیلی بوده ، از جداول مورگان استفاده گردید . با توجه به حجم جامعه ی مورد بررسی مساوی با ۱۳۸۳ ، حجم گروه نمونه ۱۴۰ نفر برآورد گردید. نتایج نشان می دهد که دلایل برقراری رابطه از سوی ملک آباد رفع حواجی تخصصی این سکونتگاه نظیر مراجعه به مراکز درمانی ، دانشگاهی ، اداری ، دریافت اعتبارات و... از مادرشهر بوده و دلیل ارتباط مشهد با ملک آباد گذران اوقات فراغت ، تأمین مواد غذایی و... بوده است . مادرشهر مشهد در شیوه زندگی فرهنگی ساکنین ملک آباد نیز تاثیر داشته است . چنانکه شیوه ی زندگی ، سطح توقعات ، میزان رضایتمندی از زندگی از شدت اثر گذاری و تأثیر بالای مغناطیس مادرشهر مشهد (سکونتگاه مرکزی) بر ابعاد مختلف زندگی در شهر ملک آباد (سکونتگاه پیرامونی) حکایت دارد. براساس نتایج این تحقیق تاثیر مادرشهر مشهد بر تار و پود زندگی اقتصادی ، اجتماعی و فرهنگی در شهر ملک آباد مشاهده می شود .

واژگان کلیدی : روابط فضایی ، مادرشهر مشهد ، شهر ملک آباد

* استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد مشهد، katayoon_alizadeh@yahoo.com

** استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی alinoorikermani@yahoo.com

*** دانش آموخته کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی (نویسنده ی مسئول)

zeinabashraf_1284@yahoo.com

تاریخ پذیرش: ۹۱/۶/۱۰

تاریخ دریافت : ۹۱/۲/۱۲

مقدمه:

از نظر جغرافیایی مطالعه ی شهر منحصر به محدوده ی خود شهر نیست. چرا که شهر با پیرامون خود، با روستاهای اطراف و شهرهای دیگر ناحیه ای که در آن تکوین یافته است، پیوند جغرافیایی محکمی دارد و هر عاملی که بر توسعه ی اقتصادی و اجتماعی نابرابر نواحی جغرافیایی بیانجامد، بازتاب آن را در چشم انداز جغرافیایی شهرها و رشد ناهمگون آنها می توان یافت و بر این اساس در مطالعات شهری به محیط زیست شهر و فرآیندهای حاکم بر آن در مقیاس ناحیه ای، باید توجه داشت (فرید، ۱۳۸۴ : ۴۴۳). شهر تنها با روستاهای ناحیه پیوند ندارد، بلکه با شهرهای ناحیه نیز در ارتباط می باشد و برحسب موقعیتی که هر شهر در سلسله مراتب شهری ناحیه دارد، از یک شهر کوچک اندام گرفته تا مادرشهر ناحیه ای و یا به عنوان پایتخت دولتی، در روند تکاملی ناحیه اثر می گذارد (همان : ۴۴۴). رابطه ی مادرشهر با شهرهای پیرامون مورد توجه متخصصین رشته های مختلف بوده است. در این میان جغرافیا به واسطه ویژگی بارز آن که همانا دیدی جامع، کلی و در عین حال همراه با تجزیه و تحلیل ناحیه ای می باشد، از موقعیت ویژه ای نسبت به سایر علوم برخوردار می باشد. علم جغرافیا بنا به ماهیت همه جانبه نگری که دارد به بررسی روابط مراکز جمعیتی از ابعاد مختلف تجاری، اقتصادی، فرهنگی، اداری و سیاسی آن پرداخته و جغرافیدانان می کوشند تا در فضاهای شهری و روستایی رابطه ای متعادل، منطقی و مکمل داشته باشند تا از این رهگذر، اقتصادی سالم بر فضاهای شهری و روستایی حاکم گردد.

در کشورهای جهان سوم شهر و نظام شهری دارای خصایصی است چنانکه در این کشورها شهر نشان دهنده عدم تعادل بین جمعیت و فضای زیست است، نباید از نظرها دور داشت که تضادها و تنشها و سایر آسیب های اجتماعی در چنین شهرهایی به وجود می آیند و رشد می کنند. شهرنشینی و به ویژه فرآیند شهرنشینی مفهومی بسیار گسترده تر از رشد ساده جمعیت را در خود دارد و در عین حال تحلیلی از تحولات اقتصادی و اجتماعی و سیاسی مربوط به آن را دربرمی گیرد (پاکزاد، ۱۳۷۵ : ۴۵). عناصر مشترکی را می توان در روند شهرنشینی کشورهای توسعه نیافته مشاهده کرد. اولین خصلت مشترک، ناهماهنگ بودن رشد جمعیت شهرنشین با توسعه سطح تولیدات کشاورزی و غیرکشاورزی است. این جوامع معمولاً گذرگاه انتقال اقتصاد کشاورزی به اقتصاد صنعتی را طی نکرده و فقط رشد سریع بخش خدمات و افزایش کم بخش صنعت را، که قسمت اساسی آن هم مربوط به صنعت ساختمانی است، در اوضاع اقتصادی آنها می توان مشاهده کرد. البته باید توجه کرد که توسعه بخش خدمات نیز همانند توسعه بخش خدمات کشورهای صنعتی پیشرفته، که ناشی از ظرفیت بالای تولیدی آنهاست، نیست. بلکه مشاغل خدماتی است که از قبیل خرده فروشی، مستخدمین منازل، فروشندگان دوره گرد و غیره را پشت خود پنهان می کنند. در مورد رشد سریع جمعیت شهرنشین در این جوامع می توان گفت که این امر ناشی از رشد اقتصاد آنها نیست بلکه ناشی از وضع بد اقتصاد روستاهاست که موجب می شود جمعیت روستایی برای فرار از بیکاری و سطح زندگی پایین به طرف شهرها حرکت کنند ولی به علت عدم پویایی اقتصاد جامعه، آنها نمی توانند در نظام اقتصادی شهر ادغام شوند، و با رو آوردن به کارهای فرعی در حاشیه قرار می گیرند (پاپلی یزدی، ۱۳۷۳ : ۹۶).

بیان مسأله :

در بررسی روابط فضایی دو مرکز جمعیتی (مادرشهر و پیرامون) گسستگی نظام سلسله مراتب سکونت گاهی و توزیع ناموزون جمعیت و امکانات در آنها انعکاسی از سیاست‌گزاریه‌های کلان سرمایه در جهان است که از یک سو نظام سلطه جهانی برای برقراری جریان زهکش کننده همواره در این کشورها به تمرکز روی آورده اند و از دیگر سو در درون کشورها تمرکز، منشأ صرفه های اقتصادی بوده و این دو مسئله در کنار هم موجب تمرکز هر چه بیشتر شده اند و مادرشهرهای ملی ثمره همین تمرکز می باشند (سجادی، ۱۳۶۸: ۲۴). حجم زیاد ارتباط این مادر شهرها با کانونهای پیرامونی دلایل عدیده و متفاوت در کشورهای مختلف دارد. شناخت دقیق این دلایل می تواند بسیاری از مشکلات برنامه ریزی های شهری و منطقه ای را مرتفع سازد. شهر ملک آباد در فاصله ی ۳۵ کیلومتری از مادر شهر مشهد واقع شده است. در تحقیق پیش رو سعی شده است روابط فضایی مادر شهر مشهد با شهر کوچک ملک آباد شناسایی و تحلیل شود. در این تحقیق محقق دنبال آن است که آیا حیات اقتصادی شهر ملک آباد در راستای نیازهای شهر مشهد حرکت می کند و اینکه توان های محیطی شهر ملک آباد در برقراری ارتباط با مادرشهر مشهد تأثیر گذار است یا خیر.

هدف از انجام این تحقیق کمک به مدیران ذیربط در امر برقراری رابطه ای متعادل و هدفمند میان مادرشهر مشهد و شهر ملک آباد می باشد. مادرشهر مشهد بزرگترین شهر در بین استان های خراسان رضوی، شمالی و جنوبی است. آمار حکایت از رشد تصاعدی جمعیت و رشد روزافزون مساحت آن و نهایتاً قرار گرفتن در همان مسیری که مادرشهر تهران آن را طی نموده دارد. یافتن تدبیری برای برقراری تعادل و رهایی از چنین تمرکزی نیاز به شناخت دقیق و سیستمی مادرشهر مشهد و مراکز جمعیتی پیرامون آن و آگاهی از کم و کیف روابط مکانی فیما بین و اثرات حاصل از آن را دارد. براین مبنا تحقیق حاضر درصدد است تا با استفاده از مبانی علمی پژوهش، کمکی هرچند اندک در به تصویر کشاندن آن چه در روابط متقابل مادرشهر مشهد و شهر ملک آباد می گذرد داشته باشد، امید آنکه مورد استفاده تصمیم گیران و برنامه ریزان ذیربط قرار گیرد.

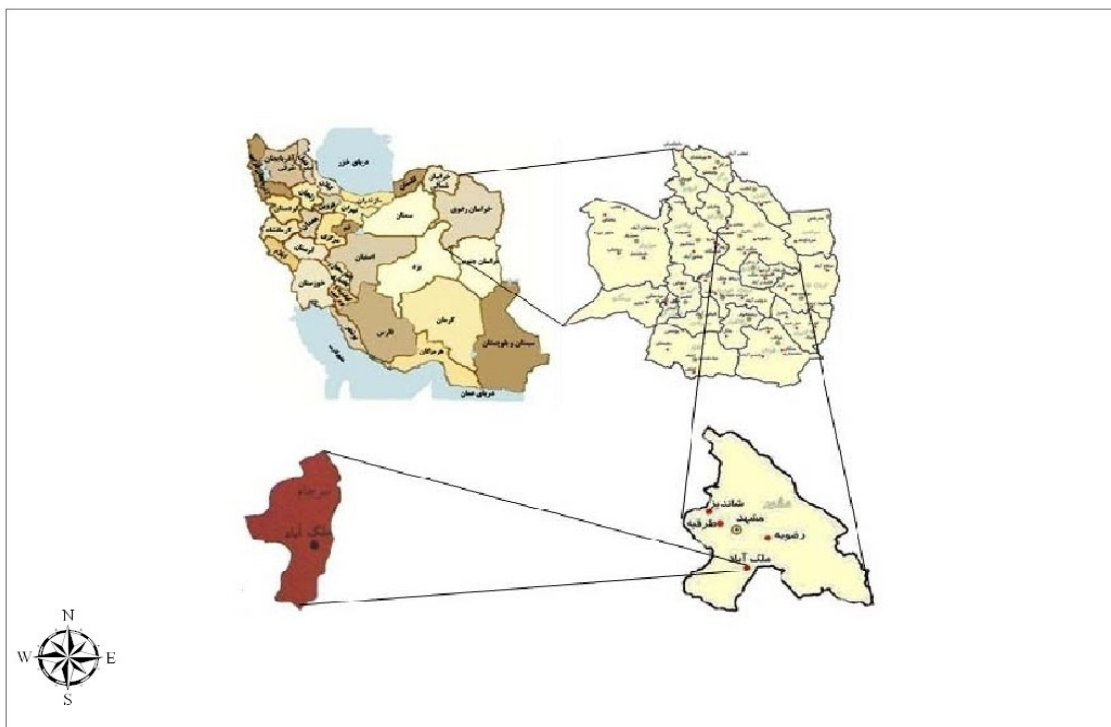
روش تحقیق:

پژوهش های جغرافیایی به معنای کاربرد روش علمی در جهت حل مسائل فضایی، اعم از مطالعه ی اجتماعی یا طبیعی است. بدین ترتیب چنین روشی می بایست مبتنی بر داشتن یک مسأله، یک زمینه، اطلاعات دقیق، ارائه یافته ها و استنتاج باشد (هارینگ و دیگران، ۱۳۷۷: ۱۱). روش انجام این تحقیق توصیفی تحلیلی است و روش گردآوری اطلاعات کتابخانه ای و میدانی می باشد. در روش تحقیق توصیفی تحلیلی محقق به دنبال چگونگی بودن موضوع است. به عبارت دیگر، وضع موجود را بررسی می کند و به توصیف منظم و نظام دار وضعیت فعلی می پردازد، ویژگی ها و صفات آن را مطالعه و در صورت لزوم ارتباط بین متغیرها را بررسی می کند (حافظ نیا، ۱۳۸۹: ۷۱). جهت انجام تحلیل های آماری از نرم افزار SPSS نسخه ی ۱۸ استفاده گردید. در این تحقیق جمع آوری اطلاعات از طریق نمونه گیری به طور اتفاقی صورت گرفته است. متداولترین شکل مشاهده مستقیم پهنا نگر، مشاهده از طریق نمونه گیری است (دورژه، ۱۳۶۶: ۱۴۱). نمونه گیری به روشهای منظم انتخاب اطلاق می شود (بیکر، ۱۳۷۷: ۱۶۲). جهت تعیین حجم نمونه، با توجه به اینکه تحقیق حاضر از نوع توصیفی تحلیلی بوده، از جداول مورگان استفاده گردید. با توجه به حجم جامعه ی مورد بررسی مساوی با ۱۳۸۳، حجم گروه نمونه ۱۴۰ نفر برآورد گردید.

موقعیت جغرافیایی منطقه مورد مطالعه :

مادرشهر مشهد در شمال شرقی ایران واقع شده است و مرکز استان خراسان رضوی می باشد . در خصوص مساحت این شهر مراکز و مراجع مختلف ، مقادیر مختلفی را ارائه داده اند . به نحوی که طبق اطلاعات اخذ شده از استانداری خراسان رضوی و شهرداری مشهد و همچنین آخرین داده های ثبت شده در سایت شهرداری مشهد وسعت شهر مشهد ۲۰۴ کیلومتر مربع اعلام شده است . شهرستان مشهد دارای چهار بخش به نامهای (رضویه ، طرهبه ، مرکزی و احمدآباد) و دارای ۱۳ دهستان و ۵ نقطه شهری است . شهر ملک آباد واقع در بخش احمدآباد در فاصله ی ۳۵ کیلومتری جنوب غرب شهر مشهد قرار دارد.

نقشه شماره ۱ : موقعیت شهر ملک آباد در شهرستان مشهد ۱۳۹۱

مأخذ : نگارنده

مدل ارتباطات مکانی (اولمن) :

نگارندگان در این تحقیق بیشترین انطباق را میان شرایط منطقه با مدل ارتباطات مکانی اولمن (Ullman) یافتند بنابراین برای تبیین این جریانات و روابط از این مدل استفاده شده است . در این جا به توضیح نظریات اولمن جغرافی دان آمریکایی می پردازیم که در مورد روابط میان کانون های جمعیتی تحت عنوان مدل ارتباطات مکانی به نام وی ثبت شده است . این مدل بر ۳ اصل استوار است :

اصل اول : مکمل بودن

طبق این مدل برای شروع و تداوم رابطه بین نواحی جغرافیایی می بایست ویژگی هایی چون مازاد یا کمبود کالایی بین دو نقطه وجود داشته باشند که به عبارت ساده تر نیازمندی هایی مثل تولیدکننده بودن نقطه A و مصرف کننده بودن نقطه B موجب ایجاد و تداوم جریان یا رابطه بین این دو نقطه می گردد . در حقیقت وجود تفاوت هایی بین این دو ناحیه منجر به پیدایش اصل مکمل بودن می گردد . این تفاوت های ناحیه ای را می توان در قالب منابع طبیعی و سیستم های اجتماعی و فرهنگی گنجانند .

اصل دوم : وجود فرصت های مداخله کننده

عنوان فرصت های مداخله کننده که در نظر اولمن در مکان یک اصل جای گرفته است ابتدا توسط S.A.Stoffer جامعه شناس آمریکایی مطرح شد . او این اصطلاح را در ارتباط با امر مهاجرت انسان ها بکاربرد و منظور او از این عبارت چنین بود که تعداد حرکات انسانی از مبدأ به مقصد متناسب با تعداد فرصتها در مقصد و مبدأ است و یا در حقیقت تعداد سفرها با میزان و تعداد فرصتهای مداخله کننده بین مبدأ و مقصد مرتبط بوده و همین عامل سبب تندی و یا کندی حرکت های انسانی می شود. این اصطلاح بعدها علاوه بر جابه جایی های انسانی به جابه جایی کالا و میزان تردد و ترافیک بین دو نقطه نیز اطلاق گردید . مثلاً نقاطی که می تواند کالاهای مرغوب تر و ارزان تری ارائه دهند فرصتی برای ارتباط بوجود می آورند و یا در ترافیک و حمل و نقل وجود یا عدم وجود شبکه های ارتباطی و میزان هزینه های حمل و نقل از عوامل مداخله کننده است .

اصل سوم : قابلیت انتقال

تأکید این اصل بیشتر بر هزینه حمل و نقل کالا بین دو نقطه و کیفیت کالا می باشد . هزینه حمل و نقل کالا بین مبدأ و مقصد نشان دهنده میزان ارتباطات و چگونگی سیستم حمل و نقل بین این دو ناحیه جغرافیایی است . گروهی از کالاها به دلیل کیفیت بالا و ارزش زیاد ، استحقاق تحمل هزینه های انتقال و حمل و نقل بالا را داشته و در عوض گروه دیگری از کالاها به دلیل بی ارزش و کم اهمیت بودن انگیزه لازم را در خریدار و فروشنده برای تحمل هزینه های حمل و نقل ایجاد نمی کنند . این امر را به نحو آشناتری می توان در تئوری فون تونن مشاهده کرد . بدین ترتیب و براساس مدل اولمن نیاز بین نواحی جغرافیایی اولین لازمه رابطه یا حرکت است و طبیعتاً تفاوت های ناحیه ای این رابطه را تسریع و تشدید کرده است . از طرف دیگر آنچه در عصر ما بیشتر به افزایش این نیازها و در نتیجه شدیدتر شدن روابط مکانی کمک کرده است افزایش جمعیت و عدم وجود امکانات کافی در یک ناحیه جهت برآوردن نیازمندی های آن جمعیت است بدون شک مبحث مشهد و ملک آباد و بررسی روابط این دو ، در این مقوله جای دارد و می توان طبق این مدل مبحث فوق را تجزیه و تحلیل نمود (علیزاده ، ۱۳۷۳ : ۱۳۴ و ۱۳۵).

مادرشهرها در پیرامون خود جریانی از انتقال مازاد درآمدهای اقتصادی و تعامل اجتماعی را ایجاد می نمایند که برگرفته از شدت و نحوه جریانات می باشد . در این راستا مادرشهرها به سود خود و برحسب نیاز و پویایی تعاملات که از گستره عواملی چون صرفه جویی در مقیاس ، بهره وری نیروی کار و سرمایه ، امنیت اقتصادی ، سطح رفاه و عقلانیت اجتماعی و نظایر آن برمی خیزد سعی می نمایند هرآنچه را که تأثیری بر رانت طلبی آنها دارد سازماندهی و به سود خود تمام کنند . نتایج چنین نوعی از سازماندهی بالاخص در هنگام تلاقی شبکه ها ، گره ها در سطوح و سلسله مراتب مختلف و بر مبنای پخش جریانات به صورت متفاوت بلوغ

مادرشهر را در حاشیه و پیرامون به نمایش می گذارد و شرایط نوینی را می آفریند که مراحل آن می تواند تا حدودی انطباق لازم را با مراحل نظریه فریدمن بیابد .

تمرکز امکانات و خدمات و بررسی عملکردهای مختلف آن در مشهد :

تمرکز امکانات و خدمات در مادرشهر مشهد مطابق با نظریه اولمن (Ullman) مبنی بر این که ، برای شروع و تداوم رابطه بین نواحی جغرافیایی باید مازاد یا کمبود کالایی و خدماتی بین دو منطقه وجود داشته باشد سبب برقراری ارتباط بین این شهر و سایر مناطق پیرامونی از جمله شهر ملک آباد گردیده است . از جمله تمرکز امکانات و خدمات در مادرشهر مشهد می توان به توسعه شبکه ارتباطات و حمل و نقل ، ارتباطات مجازی ، فضای متنوع فرهنگی ، توسعه و رشد مراکز علمی ، دانشگاهی ، اداری ، سیاسی ، بهداشتی و... و همچنین نقش زیارتگاهی اشاره کرد که سبب گردیده اثرگذاری آن را در مقیاس های چند جانبه شاهد باشیم . در این جا عملکردهای مختلف شهر مشهد را در چهار دسته به اجمال برمی شماریم :

۱ - عملکردهای صرفاً محلی یا ناحیه ای : به عنوان شهری که خدمات اساسی و مورد نیاز روزانه نواحی شهری و روستایی اطراف خود را تأمین می کند اما با رشد مشهد و تقویت امکانات در این شهر این عملکردها شعاع وسیع تری را دربرگرفته و به تدریج از محدوده سنتی خود خارج می شود و نواحی روستایی و حتی شهری بیشتری را تحت پوشش درمی آورد . شهر مشهد امکان استفاده از خدمات اداری ، درمانی ، آموزشی ، زیارتی ، فرهنگی ، تفریحی و مبادلات اقتصادی را به مردم نواحی اطراف خود ارائه می دهد ، به علاوه بسیاری از سفرهای کوتاه مدت به مشهد برای انجام ملاقات های خانوادگی و دیدار با خویشاوندان است . به نحوی که درصد بالایی از جمعیت شهرستان های اطراف مشهد لاقلاً سالی یکبار برای این منظور به مشهد می آیند .

۲ - عملکردهای استانی : نقش مشهد به عنوان عمده ترین مرکز ارائه کننده خدمات درمانی ، بازرگانی ، اداری ، آموزش عالی و ایجاد ارتباط با نقاط دیگر کشور در اغلب مناطق استان اهمیت چشمگیری دارد . در واقع با توجه به وسعت زیاد استان و مجاورت آن با کشورهای افغانستان و ترکمنستان و استان های خراسان شمالی و خراسان جنوبی و گلستان و یزد و با توجه به فاصله طولانی مشهد از استان های ذکر شده هنوز این شهر دروازه اصلی خراسان را تشکیل می دهد .

۳ - عملکردهای منطقه ای : عملکردهای منطقه ای مشهد شامل نقش آن به عنوان ارائه کننده خدمات مختلف به مناطق خارج از استان در محدوده شرقی کشور است . مشهد به عنوان ارائه کننده پاره ای از خدمات برتر آموزشی ، بهداشتی ، درمانی و فرهنگی ، زیارتی برای استان های مجاور عمل می کند . چنان که در سال ۱۳۸۶ بیش از ۱۰،۰۰۰ نفر جمعیت برای استفاده از خدمات درمانی از سایر استان های همجوار به شهر مشهد مراجعه نموده اند (دانشگاه علوم پزشکی مشهد واحد آمار، ۱۳۸۶).

۴ - نقش های ملی و بین المللی : عملکردهای ملی و بین المللی مشهد عمدتاً مذهبی و زیارتی بوده ، به طوری که تعداد مسافران و زائران وارد شده به شهر مشهد در طی سال ۱۳۸۶ ، ۲۳ میلیون نفر اعلام شده است . این رقم برای سال ۱۳۹۰ ، به ۲۸ میلیون نفر رسیده است (قربانی ، ۱۳۸۴ : ۷۶).

همچنین می توان به فروپاشی شوروی سابق اشاره کرد ، به نحوی که پس از سال ۱۳۶۵ و به دنبال برقراری ارتباط با جمهوری های تازه استقلال یافته شوروی سابق ، شهر مشهد علاوه بر نقش زیارتی خود به صورت بازار بزرگ تجارت و مبادله نقطه عطف ارتباطات جاده ای و فرودگاهی بین نواحی شرقی و داخلی ایران با این جمهوری ها و کانون تبادلات فرهنگی و خدماتی ایفای نقش کرده است . با برقرار شدن ارتباط زمینی از طریق خط ریلی در مسیر عشق آباد ، سرخس ، مشهد نقش بین المللی این مادرشهر هرچه بیشتر تقویت شده و بر جاذبه و قدرت کشش جمعیت به سوی این شهر افزوده گردیده است . بدین ترتیب تمرکز امکانات و ایفای نقش های گوناگون از جانب مشهد به پیدایش موجی از سفرهای روزانه و مهاجرت های دائمی در منطقه منجر شده است (همان : ۴۵). به طوریکه همان گونه که قبلاً اشاره شد عوامل متعدد اقتصادی ، فرهنگی ، مذهبی ، سیاسی و... در شهر مشهد سبب شد که تعداد جمعیت در این شهر افزایش یابد (غمامی ، ۱۳۷۲ : ۷۱) .

بررسی تبادلات جمعیتی :

شهر تنها با روستاهای ناحیه پیوند ندارد ، بلکه با شهرهای ناحیه نیز در ارتباط می باشد و برحسب موقعیتی که هر شهر در سلسله مراتب شهری ناحیه دارد ، از یک شهر کوچک اندام گرفته تا مادرشهر ناحیه ای و یا به عنوان پایتخت دولتی ، در روند تکاملی ناحیه اثر می گذارد (فرید ، ۱۳۸۴ : ۴۴۴).

روابط اجتماعی در حقیقت همان تبادلات جمعیتی است که به دنبال خود ارتباطات فرهنگی و خانوادگی را نیز به همراه دارد. جا به جایی کوتاه مدت جمعیت یا جا به جایی روزانه (سفرهای روزانه) اهداف چندگانه ای دارد که می توان به موارد زیر اشاره نمود :

۱. جابه جایی جمعیت فعال بین محل سکونت و اشتغال
۲. جابه جایی جمعیت برای گذران اوقات فراغت از کار ، گردش و دیدار و ...
۳. جابه جایی جمعیت جهت امور مربوط به خرید و انجام کارهای شخصی
۴. جابه جایی جمعیت برای کارهای اداری و آموزشی
۵. جابه جایی جمعیت فراتر از موارد فوق از نظر مکانی حرکت های روزانه را می توان در رده های دیگری جای داد :

الف) جابه جایی در بخش مرکزی (ب) جابه جایی به سوی مراکز دیگر شهری و یا در محدوده خود این مراکز (ج) جابه جایی بین مراکز و حومه (جابه جایی شعاعی یا پاندولی) (د) جابه جایی در پیرامون شهرها به حالت تماس با محدوده جغرافیایی شهر (جابه جایی مماسی) (ه) جابه جایی بین اقمار شهرهای مادرشهر و یا اقمار شبکه شهری همکار (جابه جایی گردبادی) .

بررسی ارتباطات بین دو مرکز جمعیتی مادرشهر مشهد و شهر ملک آباد :

بررسی روابط بین دو مرکز فوق از جنبه های مختلف ، از طریق تکمیل ۱۴۰ پرسشنامه تشریح می گردد . پرسشنامه های فوق در مبادی ورودی شهر ملک آباد و مادرشهر مشهد در ساعات مختلف روز (۷ تا ۹ و ۱۱ تا ۱۳ و ۱۶ تا ۱۸) تکمیل گردیده است . مشخصات پاسخ دهندگان بدین شرح بوده است :

پاسخ دهندگان در محدوده ی سنی ۱۲ تا ۱۰۰ سال قرار دارند . ۸۵/۷ درصد از پاسخگویان مرد و ۱۴/۳ درصد از نیز زن بوده اند . با توجه به نتایج ۱۴۰ پرسشنامه ، ۲۳ نفر یعنی ۱۱/۷ درصد مجرد و ۱۱۷ نفر یعنی ۸۸/۳ درصد متأهل بوده اند . ۲،۰ درصد از پاسخ دهندگان بیسواد ، ۲۹،۴ درصد زیر دیپلم ، ۳۱،۵ درصد دیپلم و ۸،۱ درصد دارای تحصیلات دانشگاهی بوده اند . از مجموع

۱۴۰ نفر پاسخ دهنده به سؤال فوق (تعیین محل تولد) ۱۰/۲ درصد محل تولد خود را مشهد ، ۹/۱ درصد محل تولد خود را شهر ملک آباد ، ۴۹/۲ درصد محل تولد خود را داخل استان و ۲/۵ درصد محل تولد خود را خارج از استان ذکر نموده اند . از مجموع ۱۴۰ نفر که در امر تکمیل پرسشنامه همکاری نموده اند ۱۷ نفر محل سکونت خود را مشهد ، ۷۰/۳ درصد محل سکونت خود را ملک آباد ، ۱۲/۲ درصد محل سکونت خود را داخل استان و ۳/۴ درصد محل سکونت خود را خارج از استان ذکر نموده اند . محل کار ۵۷/۴ درصد از پاسخ دهندگان شهر ملک آباد ، محل کار ۵/۲ درصد مادرشهر مشهد ، محل کار ۳۱/۷ درصد داخل استان خراسان رضوی و ۳/۲ درصد نیز محل کار خود را خارج از استان خراسان رضوی ذکر نموده است .

روابط آموزشی شهر ملک آباد با مادرشهر مشهد :

اطلاعات به دست آمده از پرسشنامه ها حاکی از آن است که مردم شهر ملک آباد از سطح سواد مناسبی برخوردارند به نحوی که ۲ درصد بی سواد ، ۲۹/۴ درصد زیر دیپلم ، ۳۱/۵ درصد دیپلم و ۸/۱ درصد دارای تحصیلات دانشگاهی می باشند . در حال حاضر شهر ملک آباد دارای ۱ باب مدرسه در مقطع ابتدایی ، ۲ باب در مقطع راهنمایی و ۲ باب در مقطع متوسطه دایر می باشد . شهر ملک آباد همچنین دارای ۱ مرکز آموزش استثنایی می باشد (طرح جامع و تفصیلی شهر ملک آباد ، ۱۳۸۹ : ۱۴).

روابط اقتصادی شهر ملک آباد با مادرشهر مشهد :

بی تردید بسیاری از تحولات اقتصادی - اجتماعی و فرهنگی در درون یک جامعه با محوریت شهر و مراکز بزرگ جمعیتی ، رقم می خورد . امروزه معمولاً شهرهای بزرگ و صنعتی ، به مثابه مراکز بزرگ ارتباطات و کانون انتقال دانش و فناوری و فرهنگ تلقی شده و کشورهای درحال توسعه با فاصله ای که از این کانون ها دارند ، تحت تأثیر آن قرار گرفته و براساس آن تغییر و تحول می یابند . در داخل هر کشور نیز شهرها و به ویژه شهرهای بزرگ و پایتخت ، کانون اصلی انتقال دانش ، فناوری و فرهنگ بوده و اجتماعات کوچکتر ، از طریق نزدیک ترین شهرها تحت تأثیر آن ها قرار می گیرند . اجتماعات کوچک البته هماهنگ با شهرهای بزرگ ، در صورت نزدیکی به آن و تأثیرپذیری از آن - که ضروری می نماید - انعطاف پذیرتر از نزدیک ترین شهر است . با کمتر شدن فاصله ی شهرهای بزرگ و کوچک از هم و با افزایش جمعیت ، پایگاه اقتصادی - اجتماعی خانواده بالاتر می رود و در نتیجه مصرف و فعالیت انواع کالاهای فرهنگی جدید افزایش می یابد و متقابلاً برخی از فعالیت های فرهنگی سنتی کاهش می یابد (نظریان، ۱۳۶۵: ۲۶۷).

روابط اقتصادی زیربنای تمامی فعالیت های موجود میان مراکز جمعیتی است . هر یک از عوامل اقتصادی به تناسب نوع و کارکرد خود ، سبب ایجاد ارتباط بین مراکز مختلف جمعیتی با یکدیگر می شود . مردم شهر ملک آباد در راستای تأمین مایحتاج روزمره و همچنین مغازه داران و صاحبان مشاغل آزاد در جهت تأمین مواد اولیه و کالاهای مورد نیاز به شهر مشهد تردد دارند . این امر از جمله دلایل ایجاد ارتباط بین ملک آباد و مادرشهر مشهد می باشد . با توجه به اینکه شهر ملک آباد در مجاورت مادرشهر مشهد قرار دارد عمده محصولات تولید شده در آن به بازار مشهد فرستاده می شود . بعنوان مثال یکی از محصولات زراعی ملک آباد که به مشهد فرستاده می شود ، سیب زمینی می باشد . این امر زمینه ساز ایجاد ارتباط شهر ملک آباد با سایر مراکز به ویژه با مادرشهر

مشهد گردیده است. ۱۹/۲ درصد محصولات تولیدی به خارج از استان، ۷۱/۸ درصد به شهر مشهد، ۲۰ درصد به شهر ملک آباد و ۹/۵ درصد از محصول نیز به داخل استان خراسان رضوی منتقل می شود.

اشتغال و ارتباطات زمینه ساز ارتباط میان شهر ملک آباد و مادرشهر مشهد :

رشد شهر مشهد در چند دهه اخیر باعث شده تا در مسیر توسعه ی آن مراکز جمعیتی متعددی به تدریج هویت خود را از دست بدهند. روند تحلیل این سکونتگاه ها به تدریج و با متأثر شدن از شهر مشهد صورت گرفته است (امجد یزدی، ۱۳۸۵ : ۱۸۸). در نتیجه ی این تغییرات، شهرهای کوچک اطراف مشهد هویت پیشین خود و گاهی نقش اقتصادی خود را از دست داده اند و به ساخت کالاها و تولیداتی مشغول شده اند که بازار فروششان شهر مشهد می باشد. جمعیت فعال شهر ملک آباد پیش از این، بیشتر در بخش کشاورزی مشغول به فعالیت بودند در حالیکه در چند سال اخیر بخش خدمات سهم بیشتری را به خود اختصاص داده است. بخش قابل ملاحظه ای از این تغییر به دلیل مجاورت شهر ملک آباد با مادرشهر مشهد و خدمات رسانی به ساکنین شهر مشهد و زائران بارگاه ملکوتی حضرت رضا (ع) می باشد.

یکی از عوامل گسترش ارتباطات بین شهر ملک آباد و مادرشهر مشهد اشتغال است به نحوی که آن دسته از ساکنین ملک آباد که موفق به اشتغال در شهر مشهد شده اند و به دلایل مختلف کماکان در شهر ملک آباد سکونت دارند، به تناسب شغل خود به دفعات بین ملک آباد و مشهد رفت و آمد دارند. قسمتی از جمعیت ملک آباد در ادارات مشهد شاغل می باشند، برخی دیگر از ساکنین نیز به دلیل پایین بودن اجاره مسکن و ارزانی بهای خانه از مشهد به ملک آباد مهاجرت کرده اند. از مجموع ۱۴۰ پرسشنامه، ۷۴ نفر یعنی ۶۶/۵ درصد دارای شغل دائمی، ۵۳ نفر یعنی ۲۶/۹ درصد دارای شغل فصلی، ۱۱ نفر یعنی ۵/۶ درصد دارای شغل روزمزد و ۲ نفر یعنی ۱/۰ درصد بیکار بودند. از کل افراد مورد نظر، ۵۲ نفر یعنی ۳۴/۴ درصد در بخش کشاورزی مشغول بکار بودند، ۷ نفر یعنی ۳/۶ درصد در بخش صنعت و ۷۹ نفر یعنی ۶۳/۱ درصد در بخش خدمات مشغول می باشند.

افزایش قیمت مسکن و اجاره زمینه ساز ارتباط میان شهر ملک آباد و مادرشهر مشهد :

از آنجا که قیمت اراضی این محدوده نسبت به شهر مشهد از ارزش کمتری برخوردار است لذا افراد زیادی برای معامله این اراضی و همچنین آگاهی از قیمت روز زمین، ارتباط زیادی با این محدوده دارند. به اعتقاد جامعه شناسان، پیدایش پدیده مادرشهر تحولی جدید و اساسی در تاریخ بشر است. در حالیکه در آغاز صنعتی شدن مهاجرت های شهری مرکزگرا شدند، پس از این مرحله به دلیل انفجاری که در هسته مرکزی شهر بوجود آمد مهاجرت های مرکز گریز آغاز شدند. بنابراین پیدایش مادرشهر با گسترش شهر به بیرون و پیدایش حومه نشینی همزمان واقع می شود (نوابخش و دیگران، ۱۳۸۶ : ۵۶).

همچنین افزایش سرسام آور قیمت مسکن و اجاره در شهر مشهد زمینه ساز مهاجرت اقشار کم درآمد به پیرامون شهر مشهد از جمله شهر ملک آباد گردیده است. این امر سبب گردیده که ساکنین مراکز جمعیتی پیرامون مشهد شغل و فعالیتی در مشهد یافته و بین محل سکونت و محل کار خود مهاجرت روزانه انجام دهند. ۱۵ نفر از پاسخ دهندگان به پرسشنامه یعنی ۵/۶ درصد پایین بودن

اجاره مسکن را دلیل سکونت در ملک آباد ذکر نموده اند . ۲۷ نفر یعنی ۱۱/۲ درصد نیز ارزانی بهای مسکن را دلیل سکونت در این شهر ذکر نموده اند .

کمی درآمد زمینه ساز ارتباط میان شهر ملک آباد و مادرشهر مشهد :

یکی از اثرات توسعه شهر مشهد و افزایش ارتباط با شهر ملک آباد ، افزایش قیمت اراضی آن می باشد . این امر هنگامی شدت بیشتری به خود می گیرد که شهر مشهد با شتاب بیشتری گسترش پیدا کند . کاهش درآمد در شهر ملک آباد یکی از عوامل عمده تمایل به روی آوردن به مادرشهر مشهد تلقی می شود . ۶۸/۵ درصد پاسخ گویان پایین بودن سطح درآمد را یکی از عوامل عمده نارضایتی از سکونت در شهر ملک آباد ذکر کرده اند . ۳۰/۹ درصد از پاسخگویان میزان درآمد خود را بین ۱۰۰ تا ۲۰۰ هزار تومان ، ۳۷/۴ درصد بین ۲۰۰ تا ۴۰۰ هزار تومان ، ۱۳/۷ درصد بین ۴۰۰ تا ۶۰۰ هزار تومان و ۷/۹ درصد نیز درآمد خود را بیش از ۶۰۰ هزار تومان اظهار داشته اند .

روابط فرهنگی ، مذهبی و خدماتی زمینه ساز ارتباط بین دو مرکز جمعیتی :

مشهد یکی از کلان شهرها و اولین کلان شهر مذهبی کشور می باشد که هم از لحاظ جمعیت شهری و نیز به لحاظ پذیرا بودن حدود ۲۵ میلیون زائر داخلی و خارجی در سال از جایگاه ویژه ای برخوردار است (قربانی ، ۱۳۸۴ : ۱) . به طوریکه وجود بارگاه هشتمین اختر تابناک امامت و ولایت در مشهد خیل مشتاقان را از اقصا نقاط کشور به سمت خود می کشد . در این میان تمایل به زیارت حرم مطهر یکی از عوامل زمینه ساز ارتباط میان شهر ملک آباد با مادرشهر مشهد تلقی می گردد . به دنبال جابه جایی جمعیت بین سکونتگاه ها ، به صورت رسمی یا غیررسمی افکار ، عقاید و شیوه های برخورد اجتماعی و... تغییر می یابد .

از جمله عواملی که سبب برقراری ارتباطات بین مشهد و ملک آباد گردیده است کمبود امکانات فرهنگی در ملک آباد و وجود چنین امکاناتی در سطح گسترده در کمترین فاصله در مادرشهر مشهد می باشد . وجود سینماها ، کتابخانه ها ، پارک ها ، شهربازی ها ، کلاس های اوقات فراغت و نمایشگاه های متعدد در مشهد از جمله عواملی است که سبب تردد هرچه بیشتر ساکنین شهر ملک آباد به مشهد می گردد . یکی از دلایل مؤثر در کاهش رضایت از زندگی در ملک آباد کمبود امکانات فرهنگی آموزشی تلقی می شود . (۵/۶ درصد پاسخ دهندگان به کمبود امکانات فرهنگی اشاره نموده اند.) ۳/۶ درصد تردد روزانه ساکنین شهر ملک آباد به منظور رفع نیازهای فرهنگی و مذهبی می باشد .

بسیاری از مکان های مسکونی ، بویژه آنها که به طبقه کارگر تعلق دارد ، در طول قرن نوزدهم در مجاورت محل کار قرار داشت . در بعضی از کشورها ، نه در همه آنها ، ظهور وسایط نقلیه جدید با احداث ساختمان های جدید مسکونی در کناره های خارجی شهرها همزمان گردید . با ظهور اولین ترامواها و راه آهن ها و سپس اولین خودروها ، رفت و آمدهای طولانی تر از خانه تا محل کار امکان پذیر شد (ساوج و دیگران ، ۱۳۸۰ : ۱۰۷) . تمایل به دسترسی به خدمات بیشتر در عرصه های مختلف (بهداشتی ، آموزشی ، اداری...) به عنوان یک نیاز تشدید شونده و روزافزون همواره مطرح بوده است . ارائه ی خدمات بیشتر در مادرشهر مشهد خود زمینه ساز ارتباطات بیشتر می گردد به نحوی که با ارائه خدمات حمل و نقل شرکت اتوبوسرانی در مسیر مشهد-ملک

آباد ۳۷/۴ درصد تردد روزانه توسط اتوبوس های شهری صورت می پذیرد . مادرشهر مشهد سالانه میزبان ۲۵ میلیون نفر زائر می باشد ، برخی از این زائران مسافت محل اقامت خود تا شهر مقدس مشهد را با پای پیاده طی می کنند . شهر ملک آباد آخرین ایستگاه توقف زائرین پیاده به سوی مشهد است و آستان قدس رضوی در این ایستگاه خدماتی نظیر لباس گرم ، غذا ، کفش مناسب برای زائران پیاده را در اختیار زائران قرار می دهد . سازمان های مردم نهادی همچون بیمارستان موسی بن جعفر نیز به زائران خدمات بهداشتی درمانی می دهند .

دیدار با اقوام و آشنایان زمینه ساز ارتباط میان شهر ملک آباد و مادرشهر مشهد:

فرهنگ دید و بازدید در جامعه اسلامی به ویژه ایرانیان از گذشته های دور وجود داشته است. این امر زمینه ساز انس هرچه بیشتر میان افراد و به تبع آن افزایش ارتباطات در زمان می گردد. طبق اطلاعات کسب شده از پرسشنامه ۵ درصد مراجعین به شهر مشهد در ساعات ۷ تا ۹ و ۲ درصد از تردد کنندگان در ساعات ۱۱ تا ۱۳ و همچنین ۳ درصد سفر کنندگان به شهر مشهد در ساعات ۱۶ تا ۱۸ ساکنین شهر ملک آباد به واسطه دیدار و ملاقات های خانوادگی بوده است .

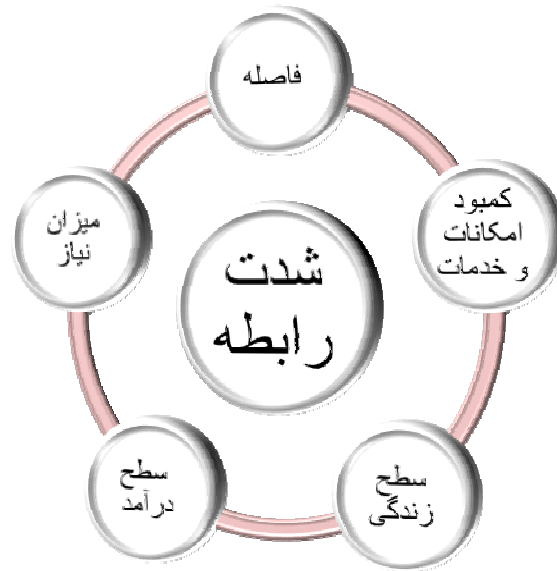
رضایتمندی و عدم رضایتمندی از زندگی در ملک آباد و تأثیر آن در ارتباطات با مادرشهر مشهد :

با توجه به اطلاعات بدست آمده از نتایج پرسشنامه ، ۱۲/۷ درصد از پاسخ دهندگان از زندگی در ملک آباد کاملاً رضایت داشتند ، ۶۴/۵ درصد آن را در حد متوسط ، ۱۰/۲ درصد میزان رضایت خود را کم و ۲ درصد میزان رضایت خود را خیلی کم ابراز داشته اند . اضافه براین ، ۱ درصد پاسخ دهندگان میزان تمایل به سکونت در مشهد را زیاد بیان داشته اند . ۵/۱ درصد پاسخ دهندگان میزان تمایل خود را در حد متوسط ، ۱۲/۷ درصد در حد کم و ۴۵/۷ درصد نیز میزان تمایل خود را در حد خیلی کم به سکونت در مشهد ابراز داشته اند . نحوه سیاست گذاری و برنامه ریزی ها در کشورهای جهان سوم به گونه ای است که به تمرکز شدید در مراکز ختم می شود و در این میان مادرشهرها پدید می آیند . مادرشهر مشهد نیز از جمله مراکزی است که با مغناطیس بسیار بالا مراکز پیرامونی خود از جمله شهر ملک آباد را در عرصه های مختلف تحت تأثیر قرار داده است . به نحوی که فعالیت های اقتصادی ، اجتماعی و فرهنگی و... به شدت براساس آن چه در مشهد می گذرد تطبیق می شود .

بررسی دو کانون جمعیتی فوق به صورت یک مجموعه واحد و در ارتباط با هم مورد مطالعه قرار گرفت . مادرشهر مشهد کانون متراکم و متمرکز خدمات و امکانات استان و حتی منطقه شرق کشور است و سطح عملکرد و تأثیرگذاری آن در مقیاس های چندگانه محلی ، استانی ، ملی و بین المللی قابل ملاحظه است . از طرف دیگر ملک آباد با وضعیت تشریح شده که در نزدیکی مشهد قرار دارد و عمدتاً افراد کم درآمد که در مشهد امکان سکونت برای آنان فراهم نیست را به سمت خود جذب کرده ، همواره خود را در قیاس با یک کانون بسیار قوی از جنبه های مختلف می بیند و این مقایسه ، فاصله و فضای کمبود و کاستی زیادی را رقم می زند . تمایل به رفع کاستی ها ، ارتباطات و تبادلات روزافزون در عرصه های مختلف را بین ملک آباد و مشهد به دنبال دارد که این امر در واقع تأکیدی بر اصل اول اولمن که اشاره به نیاز به عنوان اولین لازمه رابطه دارد ، می کند . و آن چه در انتها اشاره به آن ضروری به نظر می رسد این که طی بررسی به عمل آمده اطلاعات اخذ شده از مطالعات میدانی حکایت از اثرپذیری شدید شهر

ملک آباد از مادرشهر مشهد دارد . در هر صورت روند موجود بین مادرشهرها و محیط پیرامون ، اشکال و ابعاد مختلفی از روابط متقابل را رقم می زند که روابط بین مادرشهر مشهد و شهر ملک آباد نیز از این قاعده مستثنی نیست .

نمودار شماره ۱ : بررسی عوامل مؤثر بر رابطه بین مشهد و ملک آباد

ترسیم : نگارندگان

مروری بر یافته های تحقیق :

- وجود نیاز به عنوان اولین عامل باعث ایجاد ارتباط متقابل بین دو مرکز جمعیتی مادرشهر مشهد و شهر ملک آباد شده است . با توجه به اینکه فاصله بین امکانات و خدمات بین مادرشهر مشهد و شهر ملک آباد بسیار زیاد است این امر فزونی ارتباطات را به دنبال داشته است .

- قرابت مکانی میان شهر ملک آباد و مشهد بر شدت رابطه افزوده است.

- نوع اثر گذاری مادرشهر بر شهر ملک آباد در ابعاد مختلف فرهنگی ، اقتصادی و اجتماعی قابل مشاهده است .

- ساختار شهر ملک آباد از جوانب مختلف براساس نیاز و خواسته مادرشهر شکل می گیرد در این راستا سهم خود شهر ملک آباد به تناسب کمتر ارزیابی می شود . رابطه متقابل ، نامتعادل و نوعاً یکسویه تلقی می گردد . شهر ملک آباد در حد نازلی اثر گذار و در حد بسیار بالایی از مادرشهر مشهد اثر پذیر است .

- شهر ملک آباد تا حدی برای مادرشهر مشهد نقش خوابگاهی را بازی می کند .

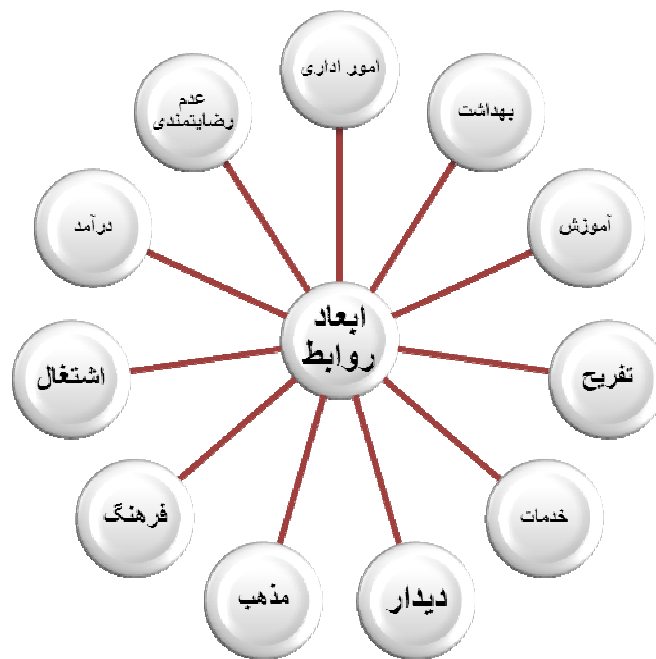
- بررسی روند افزایش جمعیت ملک آباد حکایت از آن دارد که قسمتی از جمعیت مهاجر و سرریز جمعیت مشهد به شهر ملک آباد روی می آورند .

- روند توجه به مشاغل خدماتی در شهر ملک آباد به مانند آنچه در مادرشهرها می گذرد رو به فزونی است .

- سطح عمومی درآمد در شهر ملک آباد پایین است .

- میزان رضایت از زندگی در شهر ملک آباد زیاد و میزان تمایل به سکونت در مشهد کم بدست آمده است . این امر حکایت از آن دارد که ساکنین شهر ملک آباد ، شهر خود را دوست دارند و در صورتی که شرایط اقتصادی آنها بهبود یابد و از آینده ی شغلی خود اطمینان حاصل نمایند ، ملک آباد را ترک نمی کنند . بنا به گفته ی ساکنین شهر ملک آباد ، آنها محل زندگیشان را به دلیل داشتن آرامش ، هوای پاک و جمعیت کم آن ، به شهر پرجمعیت و پر ترافیک مشهد ترجیح می دهند و تمایل به مهاجرت به مشهد را ندارند .

نمودار شماره ۲ : روابط متقابل بین مادرشهر مشهد و شهر ملک آباد

ترسیم : نگارندگان

ارائه پیشنهادات :

با در نظر گرفتن موقعیت و پتانسیل موجود در مادرشهر مشهد و شهر ملک آباد نکاتی چند را به عنوان پیشنهادهایی که در صورت توجه به آن امکان بهبود در روابط بین دو مرکز جمعیتی فراهم آید و به تبع آن مساعد شدن وضعیت زندگی ساکنین ملک آباد نیز تا حدی میسر شود ، را بیان می دارد . هرچند اعتقاد بر این است که رفع تنگناها و مشکلات شهر ملک آباد اراده جدی بر

مطالعه همه جانبه علمی و عزم بر توجه عملی بر آن را از طریق سیاستگذاری ها و برنامه ریزی های منسجم توأم با سرمایه گذاری مناسب می طلبد .

- انجام پژوهش در مورد آخرین وضعیت شهر ملک آباد مبتنی بر شناسایی نقاط ضعف و آسیب پذیری و نقاط قوت از طرف مراجع .
- ایجاد فرصت های شغلی مناسب با توانهای ملک آباد .
- توجه به استفاده از پتانسیل موجود در حوزه گردشگری .
- جذب سرمایه های بخش خصوصی در شهر ملک آباد به عنوان راهکاری در تأمین اعتبارات مورد نیاز توسعه ی آن
- استفاده از افراد متخصص و تحصیل کرده در برنامه ریزی ها و امور اداری ملک آباد .
- استفاده ی هرچه بیشتر از توانمندیهای ساکنین در روند توسعه ی ملک آباد .
- تلاش برای استقرار نمایندگی بعضی از ادارات ، تا امکان خدمات رسانی سریع تر و راحت تر به ساکنین فراهم شود .

نمودار شماره ۳ : داده ها و ستانده ها در روابط بین مادر شهر مشهد و شهر ملک آباد

ترسیم: نگارندگان

نتیجه گیری :

نحوه سیاست گذاری و برنامه ریزی ها در کشورهای جهان سوم به گونه ای است که به تمرکز شدید مراکز ختم می شود و در این میان مادرشهرها پدید می آیند. مادرشهر مشهد نیز از جمله مراکز است که با مغناطیس بسیار بالا مراکز پیرامونی خود از جمله شهر ملک آباد را در عرصه های مختلف تحت تأثیر قرار داده است. همان گونه که اشاره شد اثر گذاری مادرشهر مشهد بر تار و پود زندگی در شهر ملک آباد مشاهده می شود. هریک از ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی به طریقی اثرپذیری دارند. نمودار شماره ۲، ابعاد روابط متقابل بین مادرشهر مشهد و شهر ملک آباد را نشان می دهد.

ساختار اقتصادی شهر ملک آباد در ابعاد مختلف براساس نیازهای مادرشهر مشهد در حرکت است و این امر در زیر مجموعه های آن نیز دیده می شود. صنعت، خدمات و کشاورزی هر یک به تناسب به طریقی جهت گیری خود را از آن چه در مشهد می گذرد اخذ می کنند. ارتباط مادرشهر مشهد با ملک آباد از طریق سیاستگذاری ها و برنامه ریزی های درمانی، تأمین اعتبار و امکانات پشتیبانی، اعزام کادر درمانی و متخصص، تأمین دارو و ارائه سایر خدمات درمانی و بهداشتی است. در خصوص روابط آموزشی مادرشهر مشهد برنامه ریز و سیاستگذار برنامه های آموزشی شهر ملک آباد، تأمین کننده اعتبارات و تسهیلات و پرسنل مورد نیاز بخش آموزش است و از طرف دیگر شهر ملک آباد، مزاد دانش آموز و داوطلبان تحصیلات عالی را به سمت مشهد سوق می دهد. در بخش اداری نیز معدود نمایندگی هایی که در ملک آباد وجود دارند مثل بانک و پاسگاه و پست، تابع سیاست ها و برنامه ریزی های مادرشهر هستند و هر گونه توسعه و تغییر و تحول مستلزم کسب نظر از سوی مشهد است و روشن است در این راستا کلیه ی رویه ها و سیاستگذاری ها تابع مشهد است. در سایر بخشها نیز این وضعیت تکرار می شود.

فراتر از موارد گفته شده مادرشهر مشهد در نوع تلقی و نگرش از زندگی بر ذهن و فکر آنان نیز رسوخ کرده است. این که به دنبال چه شکلی از زندگی باشند، این که به چه سطحی از زندگی راضی باشند، این که رضایتمندی را چگونه تلقی کنند حکایت از شدت اثر گذاری و تأثیر بالای مغناطیس مادرشهر مشهد بر ابعاد مختلف پیرامون (شهر ملک آباد) دارد.

منابع:

- ۱ - آسایش حسین ، مشیری سیدرحیم ، ۱۳۸۱ ، روش شناسی و تکنیک های تحقیق علمی در علوم انسانی با تأکید بر جغرافیا ، نشر قومس .
- ۲ - آمارنامه شهر مشهد ، شهرداری مشهد ، ۱۳۸۴ ، دفتر آمار اطلاعات و خدمات کامپیوتری.
- ۳ - اشراق ، عبدالحمید ، ۱۳۵۰ ، طرح جامع مشهد ۳ ، وزارت مسکن و شهرسازی .
- ۴ - امجدیزدی ، حسین ، ۱۳۸۵ ، پیامدهای اقتصادی - اجتماعی ناپایداری سکونتگاههای روستایی بر کلان شهرهای منطقه ای (نمونه مورد غرب شهر مشهد) ، پایان نامه کارشناسی ارشد جغرافیای روستایی ، دانشگاه آزاد مشهد .
- ۵ - بیکر ، ترزال ، ۱۳۷۷ ، نحوه انجام تحقیقات اجتماعی ، ترجمه : هوشنگ نایی ، نشر نی .
- ۶ - پاپلی یزدی ، اسفند ۱۳۷۳ ، تمرکزگرایی و عدم تمرکزگرایی و آثار آن ، نمونه مسائل اداری ، مجموعه مقالات شهرهای جدید ، فرهنگی جدید در شهرنشینی ، جلد اول ، سخنرانی های برگزیده ، تهران ، انتشارات شرکت عمران شهرهای جدید .
- ۷ - پاکزاد ، جهانشاه ، تابستان ۱۳۷۵ ، مقاله هویت فضا ، مجله صفا ، شماره ۲۲ .
- ۸ - حافظ نیا ، ۱۳۸۹ ، مقدمه ای بر روش تحقیق در علوم انسانی ، انتشارات سمت ، چاپ هفدهم .
- ۹ - دوروزه ، موریس ، ۱۳۶۶ ، روش های علوم اجتماعی ، ترجمه : خسرو اسدی ، انتشارات امیر کبیر .
- ۱۰ - ساوج ، مایک ، وارد ، آلن ، ۱۳۸۰ ، جامعه شناسی شهری ، ترجمه : ابوالقاسم پوررضا ، انتشارات سمت .
- ۱۱ - سجادی ، ژیلا ، ۱۳۶۸ ، جزوه درسی جغرافیای جهان سوم ، دانشگاه فردوسی مشهد .
- ۱۲ - طرح جامع و تفصیلی شهر ملک آباد ، ۱۳۸۹ ، وزارت مسکن و شهرسازی .
- ۱۳ - عزیزاده ، کتایون ، ۱۳۷۳ ، روابط مکانی - فضایی مادرشهرها و مراکز جمعیتی پیرامون (مورد:مادرشهر مشهد و شهر طرنبه) ، پایان نامه کارشناسی ارشد جغرافیا ، دانشگاه شهید بهشتی .
- ۱۴ - غمامی ، مجید ، ۱۳۷۲ ، طرح جامع مشهد ، فصلنامه آبادی ، سال سوم ، شماره ۹ .
- ۱۵ - فرید ، یدالله ، ۱۳۸۴ ، جغرافیا و شهرشناسی ، دانشگاه تبریز .
- ۱۶ - قربانی ، محمد ، ۱۳۸۴ ، مقدمه ای بر اقتصاد زائران امام رضاع) با تأکید بر درآمد ، مرکز پژوهش های شورای اسلامی شهر مشهد .

- ۱۷ - نظریان ، علی اصغر ، ۱۳۶۵ و ۱۳۶۷ ، سیر تحول روابط شهر و روستا در ایران ، مجموعه مقالات سمینار جغرافیا ، شماره ۱ ، آستان قدس رضوی .
- ۱۸ - نوابخش ، مهرداد ، فتحی ، سروش ، پاییز ۱۳۸۶ ، مقاله روند تحولات شهرنشینی در ادوار تاریخی ، مدیریت و توسعه شهری ، پژوهشکده تحقیقات استراتژیک ، گروه پژوهش های فرهنگی و اجتماعی ، پژوهشنامه شماره ۱۱ .
- ۱۹ - هارینگ لویدلی ، بری لونز ، اف جان ، دلبو جان ، ۱۳۷۱ ، درآمدی بر پژوهش علمی در جغرافیا ، ترجمه محمدعلی ملازاده ، دانشگاه شهید چمران .